

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Laten doen zien

Schilperoord, Joost

Citation

Schilperoord, J. (2016). Laten doen zien. In *Aries netwerk: een constructicon* (pp. 183-185). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3213743>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3213743>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

58. Laten doen zien

Joost Schilperoord, Universiteit Tilburg

De mensheid heeft lang geleefd met de gedachte dat de zin ‘De burens lieten de loodgieter hun toilet repareren’ twee gebeurens tot uitdrukking brengt waarin ook twee agentia actief zijn: de burens *laten* ‘iets’ (in de zin van ‘veroorzaken’) en wel het ‘iets’ dat de loodgieter hun toilet *repareert*. In het jaar 1995 N.C. werd dit beklagenswaardige misverstand door Aries doen en (niet) laten geslecht. Hij liet zien dat, hoewel ‘de loodgieter’ het grammaticale onderwerp is van de *repareren*-zin, zij/hij daarvan niet de semantische agens is, maar in het gebeuren slechts een ‘instrument-rol’ vervult. ‘De burens’ nemen de agensrol namelijk waar, waardoor de zin zoiets betekent als ‘De burens repareerden hun toilet *met een loodgieter*.’ Aries idee was dat ‘N1 laat N2 N3 V-en’ een *constructie* is – hoewel dat woord in die betekenis toen nog niet bestond (!) – en dat alle zinnen die op die constructie zijn gebouwd de gedachte oproepen aan een N1/agens die een V/gebeuren *veroorzaakt* met N2/instrument en N3/patiëns. Dus ook de zin ‘De regering laat de militair de gevangene martelen’ doet dat. Arie noemde deze constructie de ‘analytische causatiefconstructie’.

Misschien niet ‘ $e = mc^2$ ’, maar toch.

Ik ga nu, ruim twintig jaar later, een béétje als Arie doen, en ook een misverstand(je) repareren, en wel dít misverstand: de analytische causatiefconstructie komt alleen maar in taal voor.

Dit is niet waar. De constructie heeft ook een visuele verschijningsvorm en om dat te laten zien bespreek ik een politieke cartoon. In 2003 onthulde Amnesty International dat Amerikaanse militairen in de Abu Ghraib gevangenis in Baghdad Irakese gevangenen martelden. De regering-Bush liet daarop weten dat het om ‘geïsoleerde gebeurtenissen’ ging

Laten doen zien

waar zij niets van wist of mee van doen had. De cartoon in kwestie reageert op deze zaak door een bewerking te laten zien van één van de infame foto's die destijds in de gevangenis gemaakt zijn. Te zien is de Amerikaanse majoor Lynndie England die een Iraakse, op de grond liggende gevangene aan een leiband houdt. De cartoon wijkt af van de foto door de invoeging, links van England, van nog twee actoren: defensie-minister Rumsfeld en, geheel links, president Bush. Zoals England de gevangene aan de leiband houdt, wordt zijzelf door Rumsfeld aan een leiband gehouden, terwijl die laatste op zijn beurt weer door Bush aan de band gehouden wordt. Verder is van belang dat de figuren, van rechts naar links, telkens *groter* worden. Het is vooral die systematische disproportie die betekenisvol is.¹

Laten we ervan uitgaan dat de cartoon precies datgene claimt wat de regering-Bush met veel stelligheid ontkende: 'Rumsfeld en Bush wisten (wél) van de martelingen.' De vraag is dan: *hoe* brengt de cartoon die opvatting tot uiting? Wat het antwoord ook mag zijn, het moet in elk geval zó beginnen: de cartoon doet dat *zonder taal*. En de rest moet denk ik als volgt luiden.

Op het betekenisniveau, dus hoe beeldgebruikers de cartoon *interpreteren*, is precies dezelfde rolverdeling betrokken als in de zin over de burens en de loodgieter. We kunnen immers de claim van de cartoon preciseren als een causale keten: *agens* (= Bush, Rumsfeld) *LAAT instrument* (= England) 'iets doen met' *patiëns* (= Irakese gevangene). Mijn idee is dat deze causaliteit op het formeel-visuele niveau – dus wat je feitelijk *ziét* – gedragen wordt door die *verschillen in omvang* van de betrokken actoren. *Groot-kleiner-kleinst* is daarmee een *visuele constructie* die rollen uitdeelt, net zoals het werkwoord 'laten' dat doet in de talige pendant:

Laten doen zien

Groot = *agens*: Bush, Rumsfeld

Kleiner = *instrument*: Lynndie Engeland

Kleinst = *patiëns*: de Irakese gevangene

De crux van het geclaimde causale proces in de cartoon kan op waarde geschat worden door nog eens te kijken naar de originele foto. Het feit dat Engeland *staat* en de gevangene *ligt* drukt een Groot-klein-onderscheid uit dat we interpreteren als ‘Engeland (= *agens*) martelt de gevangene (= *patiëns*)’. Laat dat nou precies de betekenis zijn waarop de regering zinspeelde door in haar reactie over ‘geïsoleerde gebeurtenissen’ te spreken: de bewakers *handelden op eigen initiatief*. De toevoeging van de veel grotere actoren Bush en Rumsfeld links in de cartoon heeft dus de twee conceptuele effecten waarmee de claim van de cartoon gestalte krijgt: de rol van Engeland verandert van *agens* naar *instrument* – *het ging dus niet om een ‘geïsoleerde gebeurtenis’* – en de daardoor opengevallen *agens*rol wordt door die ‘nog grotere’ actor waargenomen – *het gebeurde dus op instigatie van het ‘Witte Huis’*.

Afsluitend een glad-ijs-gedachte: ik maak me sterk dat ook een kijker die niks afweet van de Abu Ghraib-misdaden en de vermeende rol van de Amerikaanse regering daarbij, de kale causale essentie van de claim van de cartoon tóch afleidt uit het omvangpatroon. Dat onderstreept nog eens dat het patroon een visuele constructie is.

Beste Arie, laat het je goed gaan en blijf in goede doen!

Noten

1. Vanwege auteursrechtelijke toestanden mag de cartoon in kwestie hier niet afgebeeld worden. Op 25 augustus 2016 vond ik ‘m nog op http://atlarge.blogspot.nl/archives/2004_05_01_atlarge_archive.html.